

GÜZEL HUYLAR*

Eüzü bi'llâhi mine'ş-şeytâni'r-racîm.

Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm.

El-hamdü li'llâhi rabbi'l-âlemîn... Ve's-salâtü ve's-selâmü alâ seyyidi'l-evvelîne ve'l-âhirîn... Seyyidinâ ve senedinâ muhammedin ve âlihî ve sahibihî ecmaîn... Ve men tebiahû bi-ihsânin ilâ yevmi'd-dîn...

Emmâ ba'dü fa'lemû eyyühe'l-ihvân! Feinne efdale'l-kitâbi kitâbu'llâh, ve efdale'l-hedyi hedyü seyyidinâ muhammedin salla'llâhu aleyhi ve selem... Ve şerre'l-umûri muhdesâtühâ, ve külle muhdesetin bid'ah, ve külle bid'atin dalâleh, ve külle dalâletin ve sâhibehâ fi'n-nâr... Ve bi's-senedi'l-muttasılı ile'n- nebiyyi salla'llâhu aleyhi ve selleme ennehû kâl:

مَقَامٌ رَجُلٍ فِي الصَّفِّ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، خَيْرٌ مِّنَ
الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا؛ وَمَنْ رَمَى بِسَهْمٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ
فَبَلَغَ أخطأً أَوْ أَصَابَ، فَبِعْتِ رِقَبَةً؛ وَمَنْ شَابَ
شَيْبَةً فِي سَبِيلِ اللَّهِ، كَانَتْ لَهُ نُورًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ

(طب. عن عمران بن حصين)

* Bu konuşma; Merhum Dr. Metin Erkaya tarafından, titizlikle çalışılarak metne dönüştürülmüştür. Mekanı Cennet olsun.

RE. 394/1 (*Makàmu raculin fî saffin fî sebîli'llâhi hayrûn mine'd-dünyâ ve mâ fîhâ. Ve men ramâ bi-sehmin fî sebîli'llâhi febeleğâ ahtae ev esâbe, febiıtki rakabetin, ve men şâbe şeybeten fî sebîli'llâhi, kânet lehû nûran yevme'l-kıyâmeti.*)

Sadaka rasûlü'llâh, fî mâ kâl, ev kemâ kâl.

Çok aziz ve muhterem kardeşlerim!

Allah-u Teâlâ Hazretleri'nin selâmı, bereketi cümleminizin üzerinize olsun... Allah-u Teâlâ Hazretleri yaptığınız ibadetleri, eylediğiniz duaları kabul eylesin... Rızasına uygun ömür sürmeyi, huzuruna sevdiği kul olarak varmayı cümlemize nasib eylesin...

Peygamber Efendimiz SAS'ın mübarek hadîs-i şerîflerinden, o gül bahçesinden bir demet takdim etmeye çalışacağım.

Bu hadîs-i şerîfin okunmasından önce boynumuzun borcu, sevgimizin, muhabbetimizin, bağlılığımızın nişânesi olmak üzere Peygamber Efendimiz SAS'ın rûh-i pâki için; ve onun cümle âlinin, ashabının, etbânının ruhları için; ve bu eseri telif eylemiş Gümüşhânevî Hocamızın ruhu için; ve sâir sâdât-ı meşâyih-i turuk-u aliyyemizin ve onların tâbilerinin, halifelerinin, müritlerinin, muhiblerinin ruhları için;

Bu eserin içindeki bilgilerini bizlere kadar ulaşmasına emek sarf etmiş olan bütün alimlerin ve râvilerin ruhları için; sâir enbiyâ ve mürselîn, evliyâullah ile birlikte uzaktan, yakından ilim müzakere meclisine teşrif eden siz kardeşlerimizin de âhirete intikal ve irtihal

eylemiş olan bütün sevdiklerinin, yakınlarının ruhları için; kabirlerinin pürnûr olup ruhlarının memnun ve mesrur olmaları için; biz yaşayan müslümanların da Mevlâmız'ın rızasına, Peygamber Efendimiz'in şefaatine nâil olması için, buyurun bir Fâtiha, üç İhlâs okuyup, ruhlarına hediye edip öyle başlayalım!

.....

Cihadın Fazileti

Az önce metnini okumuş olduğum hadîs-i şerîf ki Taberânî rivayet eylemiştir. Bu hadîs-i şerîfte cihadın faziletinden bahs eylemiş, buyurmuş ki sevgili Peygamberimiz SAS:¹

مَقَامُ رَجُلٍ فِي الصَّفِّ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، خَيْرٌ مِنْ
الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا؛ وَمَنْ رَمَى بِسَهْمٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ
فَبَلَغَ أخطأً أَوْ أَصَابَ، فَبِعَتْ قِ رَقَبَةً؛ وَمَنْ شَابَ
شَيْبَةً فِي سَبِيلِ اللَّهِ، كَانَتْ لَهُ نُورًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ

(طب. عن عمران بن حصين)

RE. 394/1 (*Makàmu racülin fî saffin fî sebîli'llâhi, hayrün mine'd-dünyâ ve mâ fîhâ; ve men remâ bi-sehmin fî sebîli'llâhi, febelega ahtae ev esâbe, febiıtki rakabetin; ve men şâbe şeybeten fî sebîli'llâhi kânet lehû nûran yevme'l-kıyâmeti.*)

¹ Taberani, *Mu'cemü'l-Kebir*, c.XVIII, s.173, no:395; Umran ibn-i Husayn RA'dan.

Kenzü'l-Ummal, c.IV, s.318, no:10688; *Camiü'l-Ehadis*, c.XIX, s.443, no:21167.

Makàm, Türkçedeki mânâsına değil, masdar-ı mîmi; kâim olmak, ayakta durmak mânâsına burada.

(*Makàmü raculin*) “Bir adamın durması...” Nerede? (*Fî saffin*) “Harpteki ordu dizisinde, ordu sırasının safında durması. (*Fî sebîli’llâhi*) Allah yolunda ordunun bir sırasında, taburda durması...” Savaşta saf saf olurlardı eskiden, o safta durması... (*Hayrûn*) “Daha hayırlıdır, (*mine’d-dünyâ ve mâ fîhâ*) dünyanın bütününden ve dünyanın içinde ne varsa hepsinden hayırlıdır.”

Eskiden ordular insanların bilek gücüyle çarpıştırdı. Nihayet birbirlerine bileklerinin kuvveti kadar çekebildikleri yaylarla ok atarlardı yahut sapan dedikleri, içine taş koyup çevirip çevirip atarlardı. O devirde yapabildikleri bundan ibaretti. Hepsi bilek gücüne dayanıyor. Otuz, kırk, elli, yüz metrelik mesafede savaşıyorlardı.

Onun için iki ordu karşılaştıkları zaman, karşı karşıya dizilirlerdi. İlk önce;

“—Var mı sizde bir er kişi?” diye mübâriz denilen bileğine, gücüne güvenen tek kişiler çıkardı, karşı taraftan er dilerdi.

Onun karşısına birisi gelince, savaşırlardı. Kim kimi yenerse iki taraf onu seyrederdi. Ondan sonra bir tane daha, bir tane daha... Derken hücum emri verilince birbirlerine karışırlar, savaşı öyle yaparlardı. Saf saf bağlanırlardı: birinci saf, ikinci saf, üçüncü saf... Bir saf hücum eder, öteki askerler hazır beklerdi. Öndeki safa ne olacaksa olduktan sonra, ikinci safa

hücum emri verilirdi. Bu durumu bildiğinde, kelimelerin mânasını daha iyi kavrar insan.

İşte, insanın Allah yolunda bir safta bir müddet durması, birazcık durması, o safa katılması, o harbe iştirak etmesi dünyadan da dünyanın içindeki her şeyden de daha hayırlıdır.

Şimdi bu sözün herkes kelimelerini biliyor da derinlemesine anlaşılması için diyelim ki;

“—Dolmabahçe Sarayı’nı sana vereceğim, şunu yap.”

O işte hayat tehlikesi olsa bile deriz ki;

“—Zaten şu hayatta şu kadar sene yaşadım, fakirlikten kurtulamadım, belimi büktü fakirlik, hiç olmazsa ben ölürsem çoluk çocuğum rahat eder. Şu saray Dolmabahçe’de, denizin kenarında, içindeki avizeleriyle, altınlarıyla, gümüşleriyle her şeyi ile, bembeyaz işlenmiş muhteşem kapılarıyla hepsi bana verilecek...”

Canını bile insan görmez. “Benden sonra çoluk çocuğum rahat etsin.” der.

Öyle Dolmabahçe Sarayı değil; “İstanbul’u sana veriyoruz, Boğaziçi’ni sana verdik, otomobil galerisini sana verdik...” deseler, içinde Mercedesler var, arabalar var... Yani insanın aklı bir karışır. Dünya içindeki her şeyiyle; dünyanın içinde mevcut olan altını, gümüşü, malı, köşkü, sarayı, denizi, bahçesi, köşkü, gölü, sahili hepsi dahil bunları bir tarafa koy;

“—Allah yolunda bir müddet safta durmak, dünyadan ve dünyanın içindeki her şeyden daha hayırlıdır.” buyuruyor Peygamber Efendimiz.

Onun için, Allah hepimizin gönlüne Allah yolunda savaşmak, cihad etmek, gerekirse malımızla, canımızla çarpışmak duygusunu yerleştirdin...

Bizim buralarda durabilme sebebimizdir bu duygu. Biz şu anda buradayız ya, yani İstanbul'dayız, eskiden bizim değildi, biz Orta Asya'dan geldik. Tarihler böyle diyor.

Orta Asya'dan niye geldik?

“—Allah'ın dinine hizmet edelim!” diye geldik.

Müslümanları hududa getirdik, yerleştirdik. Söğüt, Bursa tarafına yerleştik ki düşmanlar hücum ettikleri zaman biz ilk karşılayalım diye. Dedelerimiz öteki İslâm âlemi rahat namaz kılsın, arka tarafta huzur içinde yaşasınlar diye Haçlı Seferlerine ve sâireye karşı hudutlarda bekçiliğe razı oldular. Canlarını Allah yolunda vermeye razı oldular. Allah-u Teâlâ Hazretleri niyetlerinin hâlisliğine bakarak:

“—Siz bana bu kadar fedakârlık yaparsanız, ben de size bahşederim.” dedi bahşetti.

Bugün burada nefes alıyorsak, hür, afiyette isek bunun sebebi dinimizdir, Allah-u Teâlâ Hazretleri'dir. Allah-u Teâlâ Hazretleri'nin ahkâmıdır, dininin ahkâmıdır, bize verdiği terbiyedir.

İnsan, burada bu sebeple bulunurken, bu dine karşı çıkarsa ne olur? Burada bulunmamızın sebebi olan, varlığımızın sebebi olan bu duyguya karşı çıkarsa ne olur?

Bilmem ne demek lazım artık! Ne demek lazım geldiğini herkes bildiği için burada kesiyorum.

Allah akıl fikir, şuur versin... İnsan bir kimseye, “Benim yerime otur!” dediği zaman tramvayda, otobüste, vapurda; “Teşekkür ederim.” diyor.

Hiç mi teşekkür duygusu yok? Adamcağız Allah rızası için canını vermiş; şehid, hiç olmazsa hayırla yâd et. Utanmaz mısınız?

Birisine bir iyilik ettiği zaman, “Teşekkür ederim.” dersin. Sana İstanbul’u vermiş, çarpışmışlar, surları yıkmışlar. Vatan caddesinin kenarında, Topkapı’da, Edirnekapı’da görüyorsunuz; koca surları aşmışlar, bayrağı dikmişler, bu tarafa geçmişler.

“—Al, buyur, yaşa!”

Bir teşekkür borcu... İnsanlara teşekkür etmeyen Allah’a hiç şükür edemez, hiç. Allah insaf versin, onlar böyle yapıyor; bize ne oluyor?

Onun mayasında ne var bilmiyoruz. İngiliz’in mi avukatlığını yapar, yahudilerin mi yapar, Rum’un mu, Bulgar’ın mı yapar?

Bize ne oluyor?

(*Ve men remâ bi-sehmin fî sebîli’llâhi*) “Kim Allah yolunda bir ok atarsa, Allah yolunda yayını çekip de ‘*Bismi’llâh!*’ deyip bir ok atarsa, bunda bütün gayretini ortaya koyarsa; (*febelega ahtae ev esâbe*) isterse nişan aldığı kişiye vursun, isterse vurmasın, ister isabet etsin isterse kenara kaçsın; rüzgâr olur, gücü yetmez, oraya ulaşamaz, ister yetişmesin ister yetişsin... (*Febiitki rakabetin*) Mukabilinde Allah bir köle âzad etmiş gibi sevap verir. Bir oka karşılık...”

(*Ve men şâbe şeybeten fî sebîli'llâhi*) “Kim Allah yolunda saç sakalı ağartırsa, saçına sakalına ak düşerse, ihtiyarlarsa; (*kânet lehû nûran yevme'l-kıyâmeti*) bir kılı bile ağarsa, kıyamet gününde ona nur olur. Allah yolunda ağaran o saç, sakal, bıyık nur olur ona.”

Onun için bizim büyüklerimiz demişler ki:

“—Nurdur koparma o beyazı. Daha gencim, sakalım bembeyaz görünecek, ihtiyar sanacaklar, nurdur, kim ne derse desin, Allah seviyor.” demişler.

Buradan anlaşıldı ki Allah yolunca cihad etmek lazım. Allah yolunda dinimize hizmet etmek lazım, bu hizmette başarıya ulaşırsa da, ulaşmazsa da sevap var. Allah yolunda çalışıp çabalayıp ihtiyarlarsa insan, saç sakalı ağarır. Kılı bile nur olacak.

Peygamber SAS Efendimiz bir başka hadîs-i şerîfnde buyuruyor ki:²

اتَّقُوا الظُّلْمَ، فَإِنَّ الظُّلْمَ ظُلُمَاتٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

(م. طس. هب. عن جابر)

(*Itteku'z-zulme, feinne'z-zulme zulümâtün yevme'l-kıyâmeti*) “Zulmetmeyin, çünkü zulüm kıyamet gününde karanlık olacak, sağını solunu göremez hale gelecek, kapkaranlık.”

² Müslim, *Sahih*, c.XII, s.456, no:4675; Beyhaki, *Şuabü'l-İman*, c.VII, s.424, no:10832; *Edebü'l-Müfred*, c.I, s.170, no:483; Taberani, *Mu'cemü'l-Evsat*, c.VIII, s.256, no:8561; Beyhaki, *Sünenü'l-Kübra*, c.VI, s.93, no:11281; Cabir ibn-i Abdullah RA'dan.

Bezzar, *Müsned*, c.II, s.438, no:8481; Ebu Hüreyre RA'dan.

İnsana sıratı, âhirette nur lâzım. İşte o, nur oluyor.

Allah-u Teâlâ Hazretleri bizi nursuz eylemesin... Önümüzü, arkamızı, sağımızı, solumuzu, aşağı-mızı, yukarımızı, cildimizi, kemiğimizi, etimizi, kulağımızı, gözümüzü, dilimizi nur eylesin...

b. Kâfirin Cenennemdeki Hali

Bu da cehennemde kâfirin durumunun ne olacağını bildiren hadîs-i şerîftir. Peygamber SAS Hazretlerinden Ahmed İbn Hanbel *Müsned*'inde ve *Müstedrek*'te Ebû Saîd Hudrî'den rivayet edilmiş, *Mişkâtü'l-Mesâbih*'te de var.

Bu hadîs-i şerîfte Peygamber Efendimiz buyuruyor ki:³

مَقْعَدُ الْكَافِرِ فِي النَّارِ مَسِيرَةٌ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ، وَكُلُّ
ضِرْسٍ مِثْلُ أُحُدٍ، وَفَخِذُهُ مِثْلُ وَرِقَانٍ، وَجِلْدُهُ سِوَى
لَحْمِهِ وَعِظَامِهِ أَرْبَعُونَ ذِرَاعًا

(حم.ع.ك. عن أبي سعيد)

RE. 394/2 (*Mak'adu'l-kâfiri fi'n-nâri mesîretü selâsetü eyyâmin, ve küllü zırsin lehû mislü uhudin, ve fehizuhû mislü verikâne, ve cildühû sivâ lahmihî ve izâmihî erbaûne zirâan.*)

³ Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.III, s.29, no:11250; Ebu Ya'la, *Müsned*, c.II, s.525, no:1387; Ebu Said el-Hudri RA'dan.

Kenzü'l-Ummal, c.XIV, s.533, no:39536; *Camiü'l-Ehadis*, c.XIX,s.443; no:21169.

(*Mak'adu'l-kâfiri fi'n-nâri*) “Kâfirin cehennem ateşi içinde oturduğu yer, oturma yeri, (*mesîretü selâsetü eyyâmin*) en yakın üç günlük mesafe olacak.” Allah, cehennemde içinde kâfirlerin her şeyini büyütecek; azabı çok olsun diye. Allah'ın hikmeti, oturduğu yer üç günlük yol...

(*Ve küllü dırsin lehû mislü uhudin*) “Ve bir dişî Uhud Dağı kadar olacak.”

Uhud Dağı bir büyük yekpare dağdır. Medine ovasında tek başına durduğundan *ehad* kelimesinden alınmış, *Uhud* denmiştir. Etrafındaki başka dağların silsilesine takılmamış, müstakil, ovada uzun, heybetli dağ. Baktığı zaman insanın hoşuna gidiyor, seviyor insan.

Peygamber Efendimiz SAS buyurmuş ki:⁴

أَحَدٌ جَبَلٌ يُحِبُّنَا وَنُحِبُّهُ

(طس. عن أنس)

⁴ Buhârî, *Sahîh*, c.II, s.539, no:1411; Müslim, *Sahîh*, c.II, s.1011, no:1392; Ebû Humeyd es-Sa'dî RA'dan.

İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.IX, s.42, no:3725; Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*, c.II, s.255, no:1905; Taberânî, *Müsnedü'ş-Şâmiyyîn*, c.IV, s.11, no:2585; Buhârî, *Târih-i Kebîr*, c.V, s.58, no:131; İbn-i Adiy, *Kâmil fi'd-Duafâ*, c.IV, s.224, no:1037; Ukaylî, *Duafâ*, c.II, s.308, no:889; Enes ibn-i Mâlik RA'dan.

Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.VII, s.90, no:6467; Ukbe ibn-i Süveyd, babasından.

Kenzü'l-Ummâl, c.XII, s.485, no:34986; *Keşfü'l-Hafâ*, c.I, s.56, no:137; *Câmiü'l-Ehâdîs*, c.I, s.462, no:738.

RE: 18/5 (*Uhudün cebelün, yuhıbbünâ ve nuhibbühû.*) “Uhud öyle bir dağdır ki, biz onu severiz, o bizi sever.”

İnsan da seviyor mü'min olduğu için, baktığı zaman hoşuna gidiyor. Kâfirin bir dişi o kadar olur.

(*Ve fehizuhû mislü verikâne*) “Uyluk dediğimiz kısmı Verikan Dağı gibi olacak.”

Verikan, Mekke ile Medine'nin arasında bir dağdır, Uhud'dan daha büyük bir dağ, uylukları o kadar uzun, heybetli bir halde olacak.

(*Ve cildühû*) “Ve onun derisi, (*sivâ lahmihî ve izâmihî*) eti ve kemiği hariç sırf derisi, (*erbaûne zirâan*) kırk zira' boyunda olacak.” Aşağı yukarı kırk santimden olsa, on altı metre derisinin kalınlığı...

Allah büyütecek, büyütecek; her tarafı azap saracak, müthiş, korkunç bir şey olacak orada... Cehennemın ateşleri içinde yanacak, dumanlarını, irinlerini çekecek. Hararet basacak; şeytanların kafası gibi olan zakkum ağacının meyvelerinden verilecek.

Zakkum hakkında da Peygamber SAS Efendimiz şöyle buyuruyor:⁵

⁵ Tirmizî, *Sünen*, c.IV, s.706, no:2585; İbn-i Mâce, *Sünen*, c.II, s.1446, no:4325; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.I, s.338, no:3136; İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.XVI, s.511, no:7470; Hâkim, *Müstedrek*, c.I, s.338, no:3136; İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.XVI, s.511, no:7470; Hâkim, *Müstedrek*, c.II, s.322, no:3158; Tayâlisî, *Müsned*, s.344, no:2643; Neseî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.VI, s.313, no:11070; Abdullah ibn-i Abbas RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.XIV, s.523, no:39488; *Câmiü'l-Ehâdîs*, c.XVIII, s.100, no:18963.

لَوْ أَنَّ قَطْرَةً مِنْ الزَّقُّومِ قَطَرَتْ فِي دَارِ الدُّنْيَا،
لَأَفْسَدَتْ عَلَى أَهْلِ الدُّنْيَا مَعَايِشَهُمْ، فَكَيْفَ بِمَنْ
تَكُونُ طَعَامَهُ

(حم. ت. ن. ه. حب. ك. عن ابن عباس)

RE. 355/8 (*Lev enne katraten mine'z-zakkumi katarat fî dâri'd- dÛnyâ, leefsedet alâ ehli'd-dÛnyâ maâyîşehum, fekeyfe bi-men yekûnu taàmehû.*)

(*Lev enne katraten mine'z-zakkumi katarat fî dâri'd-dÛnyâ*) “Şu dÛnya yurduna zakkum ağacının damlalarından bir damla damlasa şu dÛnya yurduna, dâr-ı dÛnyâya; bu dÛnyaya, şu yaşadığımız âleme zakkumun bir damlası damlasa, (*leefsedet alâ ehli'd-dÛnyâ maâyîşehum*) şu dÛnya ehline yaşamlarını zehir ederdi, mahvederdi. Bir damla damlasa şu dÛnya ehline yaşamlarını, yaşayışlarını zehir ederdi. (*Fekeyfe bimen yekûnu taàmuhu*) Ya yiyeceği bu olan kimselerin hali ne olacak? Onların durumu ne olacak?”

Onu yiyecek müthiş, tarifsiz bir kavrulma içinde yanacak, su arayacak; cehennemın kaynar sularını içecek, daha beter yanacak.

Bunları ben kendi kendime nasıl söylerim? Hadîs-i şerîflerde geçiyor. Allah-u Teâlâ Hazretleri kendisine kulluk etmeyen, söz dinlemeyen bu kâfirlerin burnundan küfürlerini fitil fitil getiriyor.

“—Sakın cehenneme düşmemeye çalışın!” diyor Peygamber Efendimiz. “Çünkü bir insan cehenneme düşmeye görsün, en az kalacak insan *ahkâben* orada kalacak.”

Ahkâb ne demek? Hukublar demek.

Hukub ne demek? Arapçada seksen küsur seneye bir *hukub* diyorlarmış. Üç kere sekiz yirmi dört; iki yüz kırk, iki yüz elli sene kalacak. İki yüz elli sene dünya senesi değil; âhiret senesi. Âhiretin bir günü, bizim buradaki senelerimize göre bin yıl gibidir.

وَإِنَّ يَوْمًا عِنْدَ رَبِّكَ كَأَلْفِ سَنَةٍ مِّمَّا تَعُدُّونَ

(الحج: ٤٧)

(*Ve inne yevmen inde rabbike keelfi senetin mimmâ teuddûn*) “Allah indinde, Allah-u Teâlâ Hazretleri’nin huzurunda bir gün, sizin saydığınız şu şeylerden bin yıllık gibidir” (Hac, 22/47) diyor âyet-i kerîme.

Bin yıl olursa 360 bin sene eder, 240 tane âhiret senesi olduğuna göre ne kadar uzun bir müddet kalacağını düşünün en az kalacak insanın.

Cehenneme bir atılıveren insanın çekeceği azabın uzunluğunu düşünün, kendinizi cehennemden koruyun. Ey iman edenler! Kendinizi, aile efradınızı yakıtı insanlar ve taşlar olan cehennem ateşinden koruyun. İşte kâfirin hali cehennemde büyütülecek, böyle azap görecek.

c. Ahlâkın En Şerefli Olanları

Ahlâkla ilgili olan bu hadîs-i şerîf, uzun bir hadîs-i şerîftir. Önce bereketine nâil olalım diye metnini okuyacağız. Ondan sonra izahını yapacağız inşallah.

Hız. Âişe Validemiz rivayet etmiş:⁶

مَكَارِمُ الْأَخْلَاقِ عَشْرَةٌ: تَكُونُ فِي الرَّجُلِ، وَلَا تَكُونُ فِي ابْنِهِ؛ وَتَكُونُ فِي الْإِبْنِ، وَلَا تَكُونُ فِي الْأَبِ؛ وَتَكُونُ فِي الْعَبْدِ، وَلَا تَكُونُ فِي سَيِّدِهِ؛ يَقْسِمُهَا اللَّهُ لِمَنْ أَرَادَ بِهِ السَّعَادَةَ: صِدْقُ الْحَدِيثِ، وَصِدْقُ الْبَأْسِ، وَإِعْطَاءُ السَّائِلِ، وَالْمُكَافَأَةُ بِالصَّنَائِعِ، وَحِفْظُ الْأَمَانَةِ، وَصِلَةُ الرَّحِمِ، وَالتَّذَمُّمُ لِلْجَارِ، وَالتَّذَمُّمُ لِلصَّاحِبِ، وَإِقْرَاءُ الصَّيْفِ، وَرَأْسُهُ نَ الْحَيَاءُ

(الحكيم، هب. كر. عن عائشة)

RE. 394/3 (*Mekârimü'l-ahlâki aşretün: Tekûnu fi'r-raculi, ve lâ tekûnu fi'bnihi; ve tekûnu fi'l-ibni, ve lâ tekûnu fi'l-ebi; ve tekûnu fi'l-abdi,*

⁶ Beyhaki, *Şuabü'l-İman*, c.VI, s.137, no:7720; Deylemi, *Müsnedü'l-Firdevs*, c.IV, s.151, no:6468; İbn-i Hibban, *Mecruhin*, c.III, s.81; İbn-i Asakir, *Tarih-i Dimaşk*, c.LXI, s.370, no:7808; Hız. AişeRA'dan.

Kenzü'l-Ummal, c.III, s.2, no:5129; *Camii'l-Ehadis*, c.XIX, s.445, no:21172.

ve lâ tekûnu fî seyyidihî; yaksimuha'llàhu li-men erâde bihi's-saâdete: Sıdku'l-hadîs, ve sıdku'n-nâsi; ve i'tâu's-sâili, ve'l- mükâfeetü bi's-sanâyii; ve hıfzu'l-emâneti ve sıletü'r-rahimi, ve't- tezemmümü li'l-câri, ve't- tezemmümü li's-sâhibi, ve ikrâu'd-dayfi, ve re'sühünne'l-hayâü.)

Sadaka rasûlü'llâh.

Peygamber Efendimiz burada bazı huyları sayıyor ama, saymadan evvel bakın bizi ne kadar ilgilendiren işler söylemiş:

(Mekârimü'l-ahlâki) “Ahlâkın asil, yüksek olanları; kerim olan ahlâk, (*aşretün*) on tane asil huy vardır, şerefli yüksek huy vardır. (*Tekûnü fi'r-raculi ve lâ tekûnü fi'bnihî*) Bazen babada olur da, o mübarek babanın evladında olmaz.” Subhanallah! “Bazen de; (*ve tekûnü fi'l-ibni ve lâ tekûnu fi'l-ebi*) evlatta olur da babada olmaz. (*Ve tekûnu fi'l-abdi ve lâ tekûnu fî seyyidihî*) “Bazen kölede olur da onun sahibinde olmaz, bazen de aksi olur.”

(Yaksimuha'llàhu li-men erâde bihi's-saâdete) Allah bu güzel, şerefli, asil huyları, kimin saadetini murat ediyorsa onlara taksim eder, bağışlar. Babaya verir, evlâda vermez; evlâda verir, babayavermez; köleye verir, efendiye vermez. Allah, kendisinin saadetini murat ettiği kimselere bahşeder, dilediği gibi...”

Bu on taneyi sayacak şimdi. Yalnız daha önce birkaç söz söylemek istiyorum:

Adapazarı'nda bir yere götürdüler. Adam çok güzel bir vadide. Şırıl şıkıl akan suları taksim etmiş, alabalık yetiştiriyor. Safalı, ormanlık bir yerde olduğu için arabalarıyla geliyorlarmış, balık alıyorlarmış meraklılar oradan. Masalar da var. Madem hava güzel, manzara güzel, her şey hoş; balıklar da elinin altında, para da cepte. Balıkları ızgara yapıp yerken yanına da içki koyarlarmış, içiyorlar. Allah'ın bu kadar güzellikleri verdiği yerde Allah mı hatırlanır, Allah'a âsi mi gelinir?

“—Sen misin yâ Rabbi bu güzel nimetleri ihsan eden, ben sana âsi olayım!” mı der doğru düzgün aklı olan bir insan. Neden yapıyor bunu?

Cüzdanı çıkartıp parayı attı mı karşı tarafın önüne yapıyor, insanlar bunu günah olduğunu bilse bile oğlu demiş ki;

“—Baba ben ne para isterim, ne başka bir şey isterim. Bu içkiyi kaldıracaksın buradan. Bu içki buradan kalkacak! Bu içki buradan kalkmazsa senin paranı ben yiyemem. Ben evde durmayacağım. Ya beni ya parayı tercih et.”

Evlada bakın!

“—Bizim çocuk ısrar etti, Allah razı olsun. Ben de kaldırdım.” diyor.

Demek ki evlatta oluyor, babada olmuyor. Halbuki baba evladı terbiye edecek;

“—Evladım sen delikanlısın. Bak şeytana uyma. Ben bu dünyada daha çok yaşadım, ben bu dünyanın halini bilirim. Allah'a isyan yolunda bir hayır gelmez. Sonra felaketten felakete uğrarsın. Allah'a muti ol.” demesi lazım.

Gördünüz mü Peygamber Efendimiz'in sözünün doğruluğunu. Bazen evlatta oluyor babada olmuyor, bazen kölede olur efendi de olmaz.

Efendiyle köle gidiyorlarmış. Ezan okunmuş. Köle diyor ki;

“—Efendim ezan okundu, müsaade eder misin Rabbimin huzuruna gireyim, şu camide ibadet edeyim?”

“—Git bakalım. Namazı kıl gel!”

Köle içeri girmiş, öteki dışarıda; bir o tarafa bir bu tarafa, kölesini bekliyor. Sen de girsene! Sen Allah'ın kulu değil misin? Canı sıkılmış beklemekten. İçeride namaz kılan kölesine seslenmiş:

“—Hey neredesin, niye dışarı çıkmıyorsun?”

Köle demiş ki:

“—Efendim seni içeri sokmayan, beni de dışarı bırakmıyor.”

Köleye vermiş, efendisine vermemiş. Para vermek de, para da güzele, hayra kullanılırsa güzeldir. Yoksa vebal üzerine vebal, hesap üstüne hesap...

Adamın birisi zengin arkadaşlarını toplamış, kebapları hazırlamışlar, içki içecekler. Ondan sonra kölesine demiş ki;

“—Git çarşıdan şunları şunları al, içki de al.”

Yolda giderken, böyle başı havada bir vaiz Allah rızası için güzel hadisler okuyor;

“—Kim şu fakire şu kadar para verirse, Allah onun duasını kabul etsin diye ona dua edeceğim.”

diye bir fakiri gösteriyor, ona para verilmesini istiyormuş cemaatten.

Köle de bakmış, elindeki para kadar; on dinar var veya on beş dinar var diyelim. Neyse...

“—Kim on beş dinar ihtiyacı olan bu fukaraya, yetime, zavallıya verirse, ben de dört tane dua edeceğim.” diye söylüyor.

Köle dayanamamış vaizin haklı sözüne, nuruna, mübarek yüzüne, çıkartmış elindeki parayı vermiş. O da elini açmış, çok güzel dualar etmiş. Hikâyenin hepsini hatırlayamayacağım.

“—Allah seni kölelikten âzat eylesin, efendine hayırlar ihsan eylesin, şöyle olsun, böyle olsun.” diye dört tane dua ediyor.

Bekliyor efendi, içkiler gelecek, sofraya tamam olacak, keyifler yapılacak diye. Biraz sonra köle geliyor, eli boş, içki yok; parayı hayra verdi.

“—Ne oldu ya? Deminden beri seni bekliyor, bu kadar misafirlerime mahcup oluyorum.”

Diyor ki:

“—Efendim istersen as, ister kes, ister öldür. Yolda bir vaize rastladım; böyle olunca, böyle oldu. Ben de dayanamadım, ne yaparsan yap!”

“—Ne dua istedin?” diyor.

“—Hür olmamı istedim.” diyor.

Adam:

“—Seni hür ettim, şunu da bağışladım.” diyor.

Ne dua ettiyse hepsini yapıyor.

“—Sizin de doğru yola gelmenizi istedim.” diyor.

O anda o da kelime-i şehâdet getiriyor, tevbe ediyor, iyi insan oluyor. Hayırlı insanın duası ile, hayırlı kölenin efendisi yola geliyor.

Demek ki bazen köle de olur; efendi de olmayabilir. Kimde olacağı belli olmaz. Onun için herkese şöyle bakarsın... Parasına, puluna, giyimine bakma; haline, ahlâkına bak! Belli olmaz, hazine viranelerden çıkarmış ya; belli olmaz nice gizli hazineler olur.

Bir hadîs-i şerîf hiç aklımdan çıkmaz. Peygamber Efendimiz SAS buyuruyor ki:⁷

رَبِّ أَشْعَثَ أَغْبَرَ، لَ وَ أَقْسَمَ عَلَى اللَّهِ لِأَبْرَهُ

(م. حب. ك. هب. عن أبي هريرة؛ طس. هب. عد. خط. عن أنس)

⁷ Müslim, *Sahîh*, c.IV, s.2024, *Birr ve Sıla* 45/40, no:2622; İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.XIV, s:403, no:6483; Hâkim, *Müstedrek*, c.IV, s.364, no:7932; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.VII, s.331, no:10482; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.I, s.7; Begavî, *Şerhü's-Sünneh*, c.VII, s.219; Tahavî, *Müşkilü'l-Âsâr*, c.II, s.173, no:573; Ebû Hüreyre RA'dan.

Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*, c.I, s.264, no:861; Bezzâr, *Müsned*, c.II, s.288, no:6459; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.VII, s.331, no:10482; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.I, s.350; Abd ibn-i Humeyd, *Müsned*, c.I, s.370, no:1236; İbn-i Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, c.I, s.108; İbn-i Hibbân, *es-Sikât*, c.III, s.27, no:93; İbn-i Adiy, *Kâmil fi'd-Duafâ*, c.III, s.314; Hatîb-i Bağdâdî, *Târih-i Bağdad*, c.III, s.203, no:1247; Tahavî, *Müşkilü'l-Âsâr*, c.II, s.178, no:578; Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs*, c.II, s.267, no:3245; Enes ibn-i Mâlik RA'dan.

Mecmaü'z-Zevâid, c.X, s.466, no:17918; *Kenzü'l-Ummâl*, c.III, s.286, no:5924, 5925; *Câmiu'l-Ehâdîs*, c.XIII, s.96, no:12646-12648; *Keşfü'l-Hafâ*, c.I, s.512, no:1364.

(*Rubbe eş'ase ağbera*) “Nice saç başı dağınık, üstü başı toz toprak, dış görünüşü hoş olmayan insan vardır; konuşsa kimse söz dinlemez. Birisinin kızına talip olsa, ‘Senin ne paran var, ne pulun var, ne işe yararsın?’ diye kimse kızını vermek istemez.

Ama iyi kalplidir, temiz, imanlıdır, Hakk’ın itibarına sahiptir, Allah’ın sevgili kuludur. (*Lev akseme ale’llàhi leeberrehû*) “Eğer bir şey için yemin etse, Allah onun yemini doğru çıksın diye o işi öyle yapar.”

Allah indinde o kadar sevgili ve makbuldür ki, “Bugün şöyle olacak, böyle olsun!” dese, Allah onun hatırına o işi öyle yapar. Dış görünüşünden belli olmayabilir insanlar.”

Şimdi gelelim Allah’ın saadet murat ettiği kimselere taksim ettiği huylardır. Allah saadeti dilediğine verir.

Saadet ne demek?

Şekâvetin karşılığıdır. Şekâvet; şakîlik demektir. Saadet; saâdlik demektir. İnsanlar iki gruptur saâd ve şakî.

فَمِنْهُمْ شَقِيٌّ وَسَعِيدٌ

(هود: ۱۰۵)

(*Feminhüm şakiyyün ve saâdün*) [Onlardan kimisi saâddir, kimisi şakî.] (Hûd, 11/105)

فَأَمَّا الَّذِينَ نَشَقُّوهُمْ فِي النَّارِ لَهُمْ فِيهَا زَفِيرٌ وَشَهِيقٌ

(هود: ۱۰۶)

(*Feemme'llezîne şekû fefi'n-nâri lehüm fîhâ zefîrûn ve şehîkun*) [Şakî olanlar ateştedirler, orada onların öyle feci nefes alıp vermeleri vardır ki...] (Hûd, 11/106)

وَأَمَّا الَّذِينَ سَعِدُوا فِى الْجَنَّةِ خَالِدِينَ فِيهَا

(هود: ۱۰۸)

(*Ve emme'llezîne suidû fefi'l-cenneti hâlidîne fîhâ*) “Saîd kullar cennettedirler, orada ebedî kalacaklar.” (Hûd, 11/108) Şakî kullar da cehennemde ebedî kalacaklar.

Saadetin böyle bir mânası var; saadeti sadece mutluluk diye tercüme etsek, mutluluk sözü kısa kalır, yetmez saadet kelimesinin açıklamasına.

Saadet kelimesinin mânası neymiş? Cennetlik olmaya kadar varan bir geniş mânası var; mutluluk demek ama dünyada veâhirette de mutluluk demekmiş. Yani cennetlik olmak demek.

“Allah’ın cennetlik olmasını; dünyada, âhirette mutlu olmasını istediği kimselere verdiği huylardır bunlar.” diyor Peygamber Efendimiz. On tanede huy sayacak şimdi iyice dinleyelim.

Dinleyeceğiz de ne olacak? Bu huylar bizde yoksa çırpıyalım, bunlara sahip olmaya gayret edelim!

Denize düşen ne yapar? Kendini kapıp koyuverir mi? “Düştüm artık ne yapalım?” der mi? Çırpınır çırpınır, çıkmaya çalışır. Karınca, sinek bile düşüyor, çırpınıyor.

İnsan günah deryasına düştü mü ne yapacak? Çıkmak için çırpınacak, batmamağa çalışacak.

Düşmüş bir kere kurtarmaya çalışacak kendisini. Bizim de kötü huylarımız varsa, onları düzeltmeye çalışalım! Okuyalım, güzel huylar nelermiş:

1. Birisi, (*sıdku'l-hadîs*) “Sözün doğruluğu.”

Güzel huylardan birisi, doğru sözlülük demek; yalancılığın karşılığı, dobra dobra doğruyu söyleyecek.

Şimdiye kadar karşılaşmadığım bir hadisle karşılaştım geçen gün. Diyor ki Peygamber Efendimiz SAS:

“—Karşınızdaki müslüman kardeşiniz hakkında içinizde bir nasihat, samimi duygu, tenkit belirmiş ise, gidin onu açıkça ona söyleyin, gizlemeyin!”

Onun için, biz de doğru sözlü olacağız, dosdoğru konuşacağız, dilimizden yalan çıkmayacak. Çünkü doğruluk, doğru sözlülük doğru işli olmaya götürür; doğru işli olmak da dosdoğru cennete götürür.

Yalancılık, “Nasıl olsa bir yalan kıvırtırım, bu işten kurtulurum!” diye yanlış iş yapmaya götürür. Yanlış iş yapmak da cehenneme götürür insanı. Onun için doğru sözlü olmak; bir.

“—Bu adam yalan söylemez, o öyle söylediye öyledir. O öyle söyledi mi tamamdır, onun şahitliğine itimad ederim. Onu hakem yaparsanız, kabul ederim.” denilmelidir hakkımızda. Birbirimiz hakkında doğru sözlü olmalıyız; bir.

2. İkincisi, (*ve sıdku'l-be's*) “İnsanın savaşta sebat etmesi, düşmandan geri kaçmaması, dayatması” demek.

Düşman hücum ediyor. Ne yapalım; ölürsek, şehid olacağız: Kalırsak, şerefimizle harbi kazanmış olarak döneceğiz, gazi olacağız. Gazilik de güzel, şehidlik de...

Harp olmuş Avusturya'da. Padişahın hocası Hoca Saadeddîn Efendi, *Tâcü't-Tevârih*'in sahibi, ve Sivas'ın meşhur evliyâullahından Şemseddîn-i Sivâsî Hazretleri de var savaşa... Düşman bir hücum ediyor, bir kanadı bozuyor, öbür tarafa toplarıyla hücum ediyor, o tarafı çökertiyor. Merkeze hücum ediyor; padişahın çadırına, otağına kadar geliyor. Padişahın yemeklerinin piştiği mutfağına kadar geliyor. Padişah:

“—Acaba ne yapmamız lazım, kaçıp kaçmayım mı?” diye düşünmeye başlayınca Hoca Saadeddîn Efendi diyor ki:

“—Kaçılmaz, geri dönülmez!”

Bakın hocalar kurtarıyor. Hocayı gördüler mi burnunu kıvırıyor zamane insanları.

“—Kaçmayacaksın padişahım; kalırsan şöyle, dilersen böyle ama kaçmak yok.” diyor, takviye ediyor onu.

Ondan sonra Şemseddîn-i Sivâsî Hazretleri de diyor ki:

“—Padişahım meraklanma, Allah'ın izniyle zafer bizimdir.” diyor.

Nereden bildi? Kaç sene önceden rüyasını gördü de ondan.

“—Meraklanma padişahım, zafer bizimdir!” diyor.

Allah bildirirse bilir insan. Peygamber Efendimiz İstanbul'un fethedileceğini nasıl bildi? Peygamber Efendimiz İran'ın ve Bizans'ın hazinelerinin sahâbe-i kirâma ikram olunacağını, bahşolunacağını nasıl önceden bildi, söyledi?

Allah her şeyi biliyor, Allah'ın sevgili kuluna da dilerse bildirir, o da söyler.

“—Meraklanma padişahım yeneceğiz.” dedi.

Tabancalı, tüfekli, kılıçlı, müthiş hazırlanmış düşman askerleri mutfağa kadar gelmiş.

Bizim aşçılarda ne vardır? Aşçıların elinde kepçe, kevgir vardır, kepçeyle kevgir ile bir girişmişler, mutfaktan hezimete uğratmışlar; mutfak çadırından o gelen askerleri kepçeyle, kevgir ile hezimete uğratmışlar. Ondan sonra Allah yardım etmiş büyük bir zafer kazanmışlar. İşte savaştan kaçmamak, sapasağlam durmak...

(*El-firâru yevme'z-zahfi*) “Savaş günü savaş meydanından, er meydanından kaçmak” nedir? Büyük günahlardan bir tanesi odur. Şimdi gördün mü askerlikten başarılarımızın bir sebebini daha?

“—Türk askeri güçlüdür, kuvvetlidir.”

Neden kuvvetli? İmandan, İslâm'dan kuvvetli! Başka bir iman olsaydı, olmazdı.

Kâfirin imanı yok mu? Kendine göre o da “Meryem Valide” diyor, haç çıkartıyor; “Hz. İsa” diyor, bilmem ne diyor... Onun da imanı var; bâtil iman, tâgutî iman, onun kıymeti yok; İslâm kurtarıyor.

O kadar tahkim edilmiş Kıbrıs'ı hemen fethettiren nedir?

İslâm'dır! İslâm'ın karşısına çıkıyorlar; küfrân-ı nimet, yanlış iş...

Niye yanlış iş? Bu milleti İslâm'dan ayırırsan, bu millet ayakta duramaz. Avrupalılar çok tenkit ediyorlar İslâm'ı. Tabii edecekler. Avrupalı tenkit edecek çünkü biz onların zulmüne razı değiliz. Zulmetmelerine fırsat vermiyoruz, onların önünde boyun eğmiyoruz. Onlar bizi istila etmek istiyor, biz de hürriyeti seviyoruz. Kaç defa Haçlı ordusu gelmiş, Kudüs'e kadar gitmiş; çocukları, kadınları bile kesmiş.

Demin söylediğim savaşta, savaştan önce bir kaleyi muhasara ediyorlar. "Pekiye, kaleyi teslim edelim!" diye anlaşma yapmış gaziler. Kaleyi teslim edecekler, çekilecekler, gidecekler.

Kâfirler ahitlerini bozup, çocukları ve kadınları bile kesmişler.

Demek ki *sıdku'l-be's*, yani savaştaki doğruluk savaştan kaçmak yok, savaş hilesi olabilir. Orta kısımdaki asker geri çekilir, kaçtıymış gibi yapar, kenardakiler açılır; arkadan döndürüverirler çemberi, düşmanı tam ortaya alırlar. O kaçır gibi yapanlar geri döner; savaşın hilesi...

إِلَّا مُتَحَرِّفًا لِّقِتَالٍ أَوْ مُتَحَيِّزًا إِلَىٰ فِئَةٍ

(الأنفال: ١٦)

(*Illâ müteharriphen li-kıtâlin ev mütehayyizen ilâ fietin*) [Tekrar savaşmak için bir tarafa çekilme veya diğer bölüğe ulaşıp mevzi tutma durumu dışında...] (Enfal, 8/16)

Savaş için geri gidilebilir, oyun olarak gidilebilir veyahut gerideki birliğe iltihak edip de durumu takviye etmek için geri gidilebilir. Başka türlü düşmanın karşısında bir adım gerilemek yoktur.

İnsan yaşamasını bildiği kadar ölmesini de bilmeli! Her şeyin usûlü, şekli, şemâili var. Kimi insan konuşmasını bilir, kimi insan giyinmesini bilir, kimi insan ata binmesini iyi bilir, kimi insan iyi kılıç kuşanır, kimisi güzel yüzer.

İnsan yaşamasını bildiği gibi, asaletle ölmesini de bilmeli! Ne yapalım, bir defa öleceğiz. O da kaderle olacak. Allah'ın verdiği ömür geri alınmaz, ne zaman alacaksa o zaman olacak.

Allah bize hayırlı hayat nasib etsin, hayırlı bir ölüm nasib etsin... Nasıl olsa öleceğiz, rızasına uygun bir hal üzere, şerefli bir hal üzere, imân-ı kâmil ile ölmeyi nasib eylesin...

3. Gelelim üçüncü huya, (ve *i'tâu's-sâili*) "İsteyene vermek."

Cömert olacaksın, insanoğulları birbirlerine karşı merhamet edecek. Biz başkasına merhamet edersek Allah'ın merhametine, rahmetine nâil oluruz.

"—Gebersin, sürüm sürüm sürünsün, ne hali varsa görsün beni hiç ilgilendirmez. Ben bu parayı nelerle kazandım, kimseye zırnık koklatmam, bir damla vermem!"

Sen kimseye merhamet etmiyorsun da senin gibi canı var, o da insan.

Geldi biri Peygamber Efendimiz'e;

“—Yâ Rasûlullah, zar zor su biriktiriyorum havuzumda, hayvanlarım içsin diye. Başboş bırakılmış develer de geliyor, su içmek istiyor.”

“—Onları da sula, her yanık ciğerliye su vermenin ecri vardır.” dedi.

Hani bazen işe yaramaz hayvanları salıveriyorlar ya. Merkep ihtiyarladı, semerini alırlar, salıverirler. Ne yaparsa yapsın, bir köşede ölüp gidecek, artık işe yaramıyor, yük taşıyamıyor diye ona bile acımaz.

Yedi sene meşâyihimiz hayvanlara hizmet etmiş, uyuz köpeklere, kedilere; merhameti öğrenmek için. Merhamet etmeyene merhamet olmaz.

Demek ki isteyene vereceğiz, Allah rızası için Allah'ın bize verdiğiinde vermeyi öğreneceğiz. Cömertlik güzel, kıymetli, huylardan biridir; üçüncüsü bu.

4. Dördüncüsü, (*ve'l-mükâfeetü bi's-sanâyi'*)

Sanâyi', insana yapılan güzel bir muamele demek. Kendisine yapılan güzel muamelelere karşılık vermek; bu da güzel bir şeydir.

“—O bana filanca zamanda yardım etmiştir, ben de şimdi ona yardım edeyim. O bana hiç gerekmediği halde bunları şunları ihsan etmiştir, ben de ona elimden geldiğince çam sakızı çoban armağanı şunları vereyim. O benim aileme, çoluk çocuğuma bakmış, ben askere gittiğim zaman, hastalandığı zaman. Şimdi o hastalandı ben de ona bakayım. O bana şöyle böyle

iyilikler yapmış, gideyim hiç olmazsa teşekkür edeyim.” diye iyiliğe iyilikle mukabele etmek; bu da şükürdür, bu da güzel huydandır.

“—Efendim onun ne kıymeti var, Allah yaptı.” diyor.

Allah yaptırtıyor ama, o vasıta olanın da ecri var; onun da teşekkürden, şükürden hakkı var. Onun için iyiliği unutmayın.

Büyüklerimiz unutmamışlar, o kadar güzel ifade etmişler ki:

“—Bir fincan kahvenin kırk yıl hatırı vardır.” demişler.

Oradan anla sen. Bir kahvenin bu kadar hatırı olursa, pekiyi, kardeş kardeşe niye düşman oluyor? Bu kadar hukuku birbirine girmiş, mürid şeyhe niye düşman oluyor? Müslüman kardeş, müslüman kardeşe niye düşman oluyor; bu kadar hukuku birbirine girmiş olduğu halde? Öyle yaygın, o kadar büyük bir cahillik var ki, bilmiyorlar Allah yolundan gitmenin, güzel huya sahip olmanın ecrini, sevabını bilmiyorlar; ondan yapıyorlar.

Peygamber SAS Tâif’e müslümanlığı tebliğ etmeye gitti. Mekke’nin güneyinde bağları, bahçeleri, havası, suyu hoş olan bir şehir. Oraya...

“—Müslüman olun, Allah’ın dinine yardımcı olun, Allah’a kulluk edin, putlara tapmayın!” demeye giden Peygamber Efendimiz’i nasıl karşıladılar?

Çocukları başına sardılar, taşlattırdılar. Teneke çalmak gibi bir usûl ile hücum ettirdiler. Bir bağ evine zor sığındı Peygamber Efendimiz.

Mübarek vücudundan bazı yerlerini yaraladılar, kanattılar. Düşünün ki bir insan bir şehre gidiyor, o şehrin ahalisinin edepsizleri ona böyle bir muamele ediyor.

Ne olur?

Ne kadar büyük bir edepsizlik, ne kadar büyük ahlâksızlık! Gelen bir misafire ki, hakkı söylüyor. Gelen Peygamber Efendimiz olmasa bile, bir tek kişi mazlum geliyor, insan ona taş atıp da şehirden dışarıya sürer mi? Sürmez.

Allah-u Teâlâ Hazretleri böyle bir muameleye razı olur mu? Olmaz! Cebrail AS geldi, dedi ki:

“—Eğer müsaade buyurursan, kanadımla şu Tâif şehrini altüst edeyim. Mademki senin peygamberliğini bilmediler, senin mübarek vücudunu kanattılar.”

Dedi ki;

“—Yâ Rabbi! Sen bunları affet, çünkü bunlar bilmiyorlar.”

Peygamber olduğunu bilseler böyle yaparlar mı? Kendi putlarına taraftar oluyorlar da, Allah'ın pırıl pırıl nurunu, elçisini bilemiyor cahiller.

“—Yâ Rabbi! Bunları helâk etme, bunlar bilmiyorlar, bunların nesillerinden müslümanlar gelecek.” dedi.

Babalarının evlatları hürmetine beddua etmedi, affetti Rasûlullah ama, bir nesil sonra o şehrin hepsi müslüman oldular.

Eğer Rasûlullah Efendimiz tahammül etmeseydi:

“—Kahret yâ Rabbi! Nedir bunların bana yaptıkları! Ben bunlara ne yaptım ki bunlar bana böyle taş atıyorlar?” deseydi, bir sözü iki olmazdı Rasûlüllah’ın. Tâif diye bir şehir olmazdı, taş üstünde taş kalmazdı.

“—Bilmiyorlar, sen bunları affet, bilmiyorlar yâ Rabbi.” dedi.

Affediciliğin numûnesini gösterdi Peygamber Efendimiz. Biz de ne olur, birbirimize yaptığımız iyilikleri unutmayalım! Ne olur kırk yıllık ahbaplık dargınlığa dönüşmesin.

Beş tane çocuklu aile ayrılıyor. Bunca yıl beraber yaşamadınız mı siz karı koca olarak?

“—Yaşadık.”

Hiç birbirinize hakkınız geçmedi mi? Geçmez olur mu? O hasta oldu, ötekisi baktı; berikisi çalıştı, eve şunu getirdi, beş tane çocuğu ortada bırakıp ayrılmak olur mu?

“—Efendim, dövüyor da, sövüyor da, anlayışsız da, eve bakmıyor da...”

Ya sabrediver, ecir kazan;

إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ

(البقرة: ١٥٣)

(*Inna’llàhe mea’s-sàbirîn*) “Hiç şüphesiz Allah sabreden kullarla beraberdir.” (Bakara, 2/153)

Daha ne istiyorsun? Allah seninle beraber, daha ne istiyorsun?

وَاللَّهُ يُحِبُّ الصَّابِرِينَ

(آل عمران: ١٤٦)

(*Va'llàhu yuhibbu's-sàbirîn*) “Allah sabredenleri sever.” (Âl-i İmran, 3/146) diyor, daha ne istiyorsun? Başka mükâfat mı istiyorsun?

Millet bilmiyor, öğretmeye çalışacağız. Sabre-deceğiz, zamanla olur inşallah... Koruk helva oluyor zamanla... Asmadaki koruk ağzına aldığı zaman ekşi, üç dişinin kamaşması geçmiyor. Zamanla tatlı oluyor, bal gibi üzüm oluyor. Suyunu sıkıyorlar pekmez oluyor. Ondan sonra unla karıştırıyorlar, helva oluyor. İşte koruk, oldu helva... Zaman istiyor, zamanla koruk helva olur.

Pekâlâ iyiliği unutmayacağız, karşılık vermeye çalışacağız elimizden geldiğince...

5. (*Ve hıfzu'l-emâneti*) “Emaneti muhafaza edeceğiz. Emaneti koruyacağız.”

Emanet ne demek?

Arapça kelimeleri; âyetlerdeki, hadislerdeki kelimeleri bizim bugün kullandığımız mânalara almayın! Hepsinin Arapça lügatte başka mânası olabilir.

Emanet ne demek? Emin olmak demek veyahut bir kimseye emniyet etmek, güvenmek demek.

Emaneti muhafaza etmek nasıl olur?

“—Birisi sana güvenmişse onun güvenini boşa çıkarma! Sana para vermişse, parasını geri ver; itimat etmişse, itimadını suiistimal etme. Eminliğini muhafaza et, emin insan oluşunu

bozma, hain durumuna düşürme kendini... Huyunu bozma, eminliği bir tarafa koyup da hain bir insan olma! Sözünden dönüp, emaneti suiistimal edip, tersine döndürme.” mânasına gelebilir. Her halükarda birisi bize güvenmişse, onun güvendiğini boşa çıkarmamaya çalışacağız.

6. Sonra, (ve siletü'r-rahimi). “Akrabayla bağlantısını devam ettirmek.” Güzel huylardan birisi de budur. Akrabasıyla ilgiyi kesmemek, koparmamak alâkayı...

Bu devirde bana en çok sorulan sorulardan birisi: “—Akrabam İslâm üzere değil, ben ona gidecek miyim?”

En çok sorulan sorulardan biri bu.

“—Git, kurtarmaya çalış, gidip de ona uymaya çalışma! Git, onu kurtarmaya çalış!”

Akraban, önünde cehenneme atılsa, azabını az önce anlattık, ister misin?

“—İstemem!”

O halde, onun o duruma düşmemesi için yalvar yakar, konuş gel, git; politika kullan, hediye ver, yardımına koş, hasta zamanında başı ucundan ayrılma filan. Medyûn-u şükran bırak, ondan sonra İslâm'a çekmeye çalış!

Afrikalılara, Eskimolara gidiyorlar da Hristiyanlığı talim etmeye çalışıyorlar. Japonya'ya gidiyorlar da Hristiyanlığı öğretmeye çalışıyorlar misyonerler. Biz müslümanız, kendi akrabamıza bu kadar gayret sarf etmeyelim mi?

Onun için onları kurtarmaya çalışalım, onlarla bağlantıyı koparmayalım! Malımızdan yardım edelim, nasihat edelim, yardımcı olalım, bedenen can yoldaşı olalım!

“—Benim bir teyzem varmış, otuz senedir görmedim. Bir dayım varmış, Erzurum’daymış, adını bile bilmiyorum, çocuğu bile varmış bilmiyorum.”

Olmaz böyle bir şey! Atla otobüse Erzurum’a git, ara bul, sevap; sılatü’r-rahim... Akrabaya gitmek sevap, ecir kazanırsın. Akrabalarla bağlantını böyle devam ettireceksin.

7. (*Ve’t-tezemümü li’l-câri*) “Komşuya tezemmüm etmek” diyor.

Tezemüm demek, mütevâzı davranmak, kendisini komşuya karşı mütevâzı tutmak, tekebbür etmemek. Komşuya tepeden bakmamak, ona mütevâziâne muamele etmek. Boyun bükerek, sabrederek, ses çıkartmayarak, komşuya iyi muamele etmeye çalışmak. Bu da çok önemli. Komşuya hürmet edeceğiz, iyilik etmeye çalışacağız.

Kimsenin kimseden haberi olmayan bir devirde yaşıyoruz. Apartmanın içindekiler birbirinden haberdar değil; yandaki komşuyu hiç kimse bilmiyor. Öyle olmayacak. İlgileneceğiz, halini hatırını soracağız, selâm vereceğiz. Selâm tanışmanın anahtarıdır.

“—*Selâmün aleyküm!*” dersin.

Selâmün aleyküm'e bile yan bakıyorsa, “Merhaba!” dersin. Sonra biraz tanıştıkça bakarsın, insafa gelir; koruğu helva yapmaya çalışırsın.

8. (*Ve't-tezemmümü li's-sâhibi*) “Arkadaşa karşı da mütevâzî olacak.” Ona karşı da mütevâzîâne davranacağız.

Tezemmüm, *zimmet*'ten de gelebilir. *Zimmet*'ten geliyorsa, şöyle olur mâna:

“Komşuya karşı vazifelerimizi, vecibelerimizi bileceğiz. Arkadaşlarımıza karşı vazifelerimizi, vecibelerimizi bileceğiz. Onun zimmetini, onun bize karşı olan hukukunu çiğnemeyeceğiz. Arkadaşlık, komşuluk hukukunu çiğnemeyeceğiz.”

Güzel huylardır bunlar. Komşuya karşı iyi davranmak, arkadaşına karşı iyi davranmak...

(*Ve ikrâu'd-dayfi*) “Misafire ikram edeceğiz.”

Arapçada misafir sözü bizim kullandığımız mânâda değildir. *Müsafir*, Arapçada yolcu demek; kendi memleketinden çıkmış yolcu kimseye müsâfir derler Arapçada. Biz misafir deyince evimize gelen, yanımızdaki daireden gelip kapımızı çalıp;

“—Bu akşam evde misiniz? Öyle bir konuşmak istiyorum.” deyip de gelen adama da misafir diyoruz.

Araplar ona *dayf* derler. *Ziyafet* kelimesi var ya, o tür kökten bir kelime kullanırlar. İşte *ikrâmu'd-dayf* demek gelen misafire; uzak yoldan gelen, yakın yoldan gelen komşu ve saire kapını çalıp da sana gelen, seni ziyaret eden kimseye sen ikramda bulunacaksın.

Gelene; “Aç ırsın, tok musun?” diye hiç sormayacaksın. “Hoş geldin, buyur!” de; mutfağa git, neyin varsa orada peynirden, zeytinden, ekmekten hemen tepsiyi hazırla, buyur de. O, bu tepsiyi gördükten sonra:

“—Teşekkür ederim, ben yedim de geldim.” derse o ayrı; ama sorma!

Sormak mürüvvete sığmaz. Hemen git, ne varsa evde hazırla. “Hiçbir şey yok.” dediğimiz zaman bizim evlerimizde ekmek bulunur, o ekmek de pamuk gibidir, yanına tuzu koydun mu şeker gibi tatlı olur. O bile güzeldir ama yanında mutlaka zeytin vardır, bozulmaz diye. Hele dolabı bir aç bakalım sen, neler çıkar onun arkasından; peynir, yağ çıkar, domates vardır aşağı tarafta, biber vardır, domatesi ortasından kesersin, üstüne biraz tuz biber ekersin, olur. Ne olursa hemen misafire çıkarıvereceksin. Güzel sözle karşılarsın, güzel koku ikram edersin, iyi bir yer ikram edersin.

“—Misafire karşı güzel giyinmek bile ikramdır.” diyor bizim dinimiz.

Zarafeti görüyor musunuz? Misafire ikramın bir çeşidi nedir? Saçını başını tarar, tertemiz elbisenle çıkarırsın, sana baktığı zaman içi açılır adamın.

Perişan pijama, pijamanın dizi sarkmış, yırtılmış, yamamışsın nasıl olsa yatakta giyiyorum diye. Saç baş dağınık; o gün işe gitmiyorum diye tıraş da olmamış filan... Baktığın zaman insanın içi kapanıyor, olmaz! Giyimin bile güzel olması ikramın bir çeşididir. Misafire ikram edeceğiz.

Sonra ne buyurmuş Peygamber Efendimiz;

10. (*Ve re'sühünne'l-hayâü*) “Bütün bu güzel huyların reisi kimdir, başkanı nedir? Hayâ'dır.”

Hayâ; utanmak, utanç, iffet duygusu. Erkek delikanlı askere kız gibi bir şey söyledin mi yanağı kızarıverir.

Niye?

Terbiyeli insan da ondan. Övüverirsen;

“—Maşaallah şöyle oldu, böyle oldu.” diye; utanır, kızarır, “Estağfirullah” der.

Peygamber Efendimiz'in zamanında birisi yakalamış birisini;

“—Bu kadar utangaç olma, bu kadar hayâlî olma!” diye; da'hü

“—Biraz yırtık, canavar ol! Hayata girdiğin zaman tuttuğunu kopar.” filan demek istiyor galiba.

Bu zamanda da yaparlar öyle ya; “Bu kadar pısrık olma!” derler filan.

O da kardeşine; “Bu kadar hayâlî olma!.” diye nasihat ediyormuş.

Peygamber Efendimiz buyurmuş ki:⁸

⁸ Buhârî, *Sahîh*, c.I, s.17, *İman* 2/14, no:24; Müslim, *Sahîh*, c.I, s.141, no:52; Ebû Dâvud, *Sünen*, c.II, s.667, no:4795; Neseî, *Sünen*, c.VIII, s.121, no:5033; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.II, s.147, no:6341; İmam Mâlik, *Muvatta'* (Rivâyet-i Muhammed), c.III, s.453, no:950; İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.II, s.374, no:610; Buhârî, *Edebü'l-Müfred*, c.I, s.210, no:602; Ebû Ya'lâ, *Müsned*, c.IX, s.369, no:5487; Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*, c.V, s.156, no:4932; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.VI, s.131, no:7701; Neseî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.VI, s.537, no:11764; Abdü'r- Rezzak, *Musannef*, c.11, s.142, no:20146; Begavî, *Şerhü's-Sünneh*, c.VI, s.372; İbnü'l-Ca'd, *Müsned*, c.I, s.421, no:2872; Bezzâr, *Müsned*, c.II, s.256, no:6001; Hamîdî, *Müsned*, c.II, s.281, no:625; Abdullah ibn-i Ömer RA'dan.

دَعُهُ، فَإِنَّ الْحَيَاءَ مَنَ الْإِيمَانِ

(حم. عن ابن عمر)

(Da'hü) “Bırak bakalım onun yakasını, (*feinne'l-hayâe mine'l-îmân*) hayâ imandandır.”

Niye utanıyor? İmansız olsa ar damarı çatladı mı hiçbir şeyden korkmaz. Yüzsüz, arsız bir insan olur. Allah korusun. Öyle bir insan ne kadar fenadır. İnsana bulaştıkça bulaşır, utanmaz.

Peygamber SAS Efendimiz, başka bir hadis-i şeriflerinde şöyle söylemiş:⁹

الْحَيَاءُ حَسَنٌ، وَلَكِنَّ فِي أَلِ نِسَاءٍ أَحْسَنُ

(الديلمى عن على)

(*El-hayâu hasenün*) “Utanç, hayâ sahibi oluş güzel şeydir; (*ve lâkinne fi'n-nisâi ahsen*) ama kadınlarda daha güzeldir. Erkeğe yakışır ama en güzeli kadınlardadır.”

Kadında da hayâ olmadı mı, o çok fenâ olur. Hiç utanması arlanması yok, yüzü kösele gibi hiç kızarmıyor; çok fenâdır.

Hayâ güzel huyların başıymış. Efendimiz'in hanımı olan Hz. Âişe RA Validemizden rivayet edilmiş

Bu mevzuu tamamlamak için bundan sonraki

Kenzü'l-Ummâl, c.III, s.123, no:5782; *Câmiü'l-Ehâdîs*, c.XII, s.467, no:12316.

⁹Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs*, c.II, s.329, no:3492; Hz. Ali RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.XV, s.1353, no:43551; *Câmiü'l-Ehâdîs*, c.XIII, s.269, no:13086.

hadîs-i şerîfi okuyalım, bitirelim. Çünkü müddet tamam oldu.

d. Asil Huylar

Enes RA'a söylüyor ki Peygamber Efendimiz:¹⁰

مَكَارِمُ أَخْلَاقٍ عِنْدَ اللَّهِ ثَلَاثَةٌ: تَعْفُو عَمَّنْ ظَلَمَكَ،
وَتُعْطِي مَنْ حَرَمَكَ، وَتَصِلُ مَنْ قَطَعَكَ

(خط. عد. عن أنس)

RE. 394/4 (*Mekârimü ahlâkı inda'llâhi selâsetün: Ta'fû ammen zalemeke, ve tu'tî men haramke, Ve tasilü men kataake.*)

Enes ibn-i Mâlik rivayet etmiş, Hâkim'in Müstedrek'inde kaydedilmiş bir hadîs-i şerîf. Peygamber SAS Efendimiz buyurmuş ki:

(Mekârimü ahlâkı inda'llâhi selâsetün) “Allah

¹⁰ Hatîb-i Bağdâdî, *Târih-i Bağdad*, c.I, s.329, no:236; İbn-i Adiy, *Kâmil fi'd- Duafâ*, c.V, s.334; Enes ibn-i Mâlik RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.III, s.40, no:5239; RE. 394/4; *Câmiü'l-Ehadîs*, c.XI, s.499, no:11291.

Muhtelif lafızlarla:

Hâkim, *Müstedrek*, c.II, s.563, no:3912; Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*, c.I, s.279, no:909; İbn-i Ebi'd-Dünyâ, *Mekârim-i Ahlâk*, c.I, s.23, no:21; Beyhakî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.X, s.235, no:20881; İbn-i Hacer, *Lisânü'l-Mîzân*, c.III, s.83, no:297; İbn-i Adiy, *Kâmil fi'd-Duafâ*, c.III, s.277; Ebû Hüreyre RA'dan.

Hâkim, *Müstedrek*, c.IV, s.178, no:7285; Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.XVII, s.269, no:739; İbn-i Ebi'd-Dünyâ, *Mekârim-i Ahlâk*, c.I, s.22, no:19; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.VI, s.222, no:7959; Ukbe ibn-i Amir RA'dan.

Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*, c.V, s.364, no:5567; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.VI, s.221, no:7956; Beyhakî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.X, s.235, no:20880; Hz. Ali RA'dan.

nazarında asil huylar üç tanedir.”

Üç davranış tarzını bize tarif ediyor Peygamber Efendimiz. “O davranış tarzının menşei olan duygu güzel duygudur.” demek istiyor. Ne buyurmuş Efendimiz?

1. (*Tağfû ammen zalemeke*) Sana zulmedene, haksızlık edene, seni ezalandırana sen affedici olursun, bağışlarsın. Kusurunu her yerde söylemezsin ‘bana filan şöyle yaptı, böyle yaptı’ diye nakletmezsin, sabredersin, susarsın, kapatırsın ağzını, sana zulmedenin karşılığını vermezsin.”

2. (*Ve tu’tî men haramake*) “Senden esirgeyene, vermeyene sen verirsin. O sana istediğin zaman vermedi, sen ona verirsin.”

Sıkıştın, komşuna gittin; senet geldi, kasanda para yok;

“—Yarın vereceğim, bana şuradan on bin lira para ver.”

“—Yok, vermiyorum.” dedi.

Ertesi gün o sıkıştı, kıvranıyor, bir taraftan da utanıyor senden para istemeye, sıkışmış, parası çıkmamış;

“—Al, iki gün sonra verirsin.” diye gülerek söylersin, o vermedi ama sen verirsin; vermeyene verirsin.

3. (*Ve tasîlü men kataake*) Seninle alâkayı koparana sen münâsebetlerini devam ettirirsin, ahbaplığını kesmezsin, sürdürürsün.” buyuruyor.

O seni defterden silmiş, gelmiyor gitmiyor, sen ona gelir gidersin.

Bunların temelinde hangi duygu yatıyor? Kötülüğe iyilikle mukabele etme sabrı yatıyor. Sabır, yani.

Senin de canın sıkılıyor, Kötülüğe kötülükle mukabele etmeyi herkes yapar. Bu her kişinin kârıdır. Kötülüğe iyilikle mukabele etmeyi herkes yapamaz, o er kişilerin kârı, şanıdır diye “hadi affettim” dersin affedersin. Allah o zaman seni sever; karşılıksız olursa. O adam sana iyilik etmiş, sen de ona iyilik ediyorsun.

(*Ve'l-mükâfeeti bi's-sanâyi'*) “İyiliğe karşı iyilik yapmak” doğru ama, kötülüğe karşı iyilik yapmak çok güzel. Çünkü çok yüksek sabır, tahammül, aldırmazlık, bilmezlikten gelmek, yutkunmak istiyor; herkes yapamıyor onu. Onu yapamadığımız için de cemiyetimizde bir sürü küskün, dargın, kavgacı insan oluyor, ben de dâhil. Ben de çok kırılan darılan bir insanım.

Cümlemize sevdiği huyları nasip eylesin, onlarla âhîret vedünya saadetine erdiresin, sevmediği huylardan içimizi dışımızı pâk eylesin...

Fâtiha-i şerife mea'l-besmele!

Prof. Dr. Mahmud Es'ad COŞAN

13. 05. 1984 - İskenderpaşa Camii

[Bütün HADİS DERSLERİ'ne PDF olarak ulaşmak için tıklayınız.](#)

